

www.ketab.ir

خالقی مطلق، جلال، ۱۳۱۶ - گردآورنده KHALECHI DJALAL	سرشناسه:
صد افسانه: برگزیده‌ای از افسانه‌های کهن یونانی-لاتینی برگردان بهمن و نظم جلال خالقی مطلق	عنوان و نام پدیدآور:
تصویرگر مهدی کریم‌زاده.	
تهران: انتشارات سخن، ۱۴۰۱.	مشخصات نشر:
[۲۲۴] ص: مصور، ۲۹×۲۲ س.م.	مشخصات ظاهری:
978-622-260-094-5	شابک:
فیبا	وضعیت فهرست‌نویسی:
برگزیده‌ای از افسانه‌های کهن یونانی-لاتینی.	عنوان دیگر:
افسانه‌ها و قصه‌های یونانی	موضوع:
LEGENDS -- GREECE	
کریم‌زاده، مهدی، ۱۳۶۶ - تصویرگر	شناسه افزوده:
GR 1۷۰	رده‌بندی کنگره:
۳۹۸/۲۹۳۸	رده‌بندی دیویی:
۹۰۹۴۴۶	شماره کتابشناسی ملی:
فیبا	اطلاعات رکورد کتابشناسی:

www.ketab.ir

حرف

www.ketab.ir

صد افسانه

برگزیده‌ای از افسانه‌های کهن یونانی-لاتینی

برگردان به نثر و نظم:

جلال خالقی مطلق

تصویرگر:

مهدی کریمزاده

ویراستار:

شعله قنادی خیابان

مدیر هنری:

حسن کریمزاده

طراحی کامل کتاب:

کارگاه گرافیک هیچ

چاپ اول: ۱۴۰۲

حروف‌نگار: انتشارات سخن

لیتوگرافی: صدف

چاپ: آزاده

صحافی: فرد

تیراژ: ۱۱۰۰ نسخه

شابک: ۹۷۸-۶۲۲-۲۶۰-۰۹۴-۵

ISBN: 978-622-260-094-5

انتشارات سخن، خیابان انقلاب، خیابان دانشگاه، خیابان وحید نظری

شماره ۴۸ - فکس ۶۶۴۵۰۶۲

www.sokhanpub.com

Email: info@sokhanpub.com

تلفن تماس برای تحویل کتاب در منزل و محل کار: ۶۶۹۵۳۸۴ و ۶۶۹۵۳۸۵

۵۲	۱۲. خواهر و برادر	۹	پیشگفتار
۵۳	۱۳. ازوپ و مرد گستاخ	۱۳	درآمد
۵۴	۱۴. آستر	۱۳	۱. معنی، خاستگاه و آغاز یونانی افسانه
۵۶	۱۵. تبردان و بلوط	-	۲. داستان ازوپ، افسانه‌های توده‌ای
۵۷	۱۶. گرگ و تیره	۱۵	ازوپ، افسانه‌های ازوپ
۵۸	۱۷. چکاوک	-	۳. افسانه‌های ادبی نگار در ادبیات
۶۲	۱۸. درختستان و نیزار	۱۷	رومی و یونانی متأخر
۶۴	۱۹. روباه و شیر غارنشین	۲۶	۱. سایه‌الاغ
۶۸	۲۰. زاغ بیمار	۳۰	۲. نی‌نواز و ماهی
۷۰	۲۱. موش شهری و موش روستایی	۳۲	۳. روباه و انگور
۷۷	۲۲. خروگرگ	۳۳	۴. دهقان و پسران او
۷۸	۲۳. نوجوان، پدر و نگاره شیر	۳۴	۵. غازی که تخم طلا می‌کرد
۸۲	۲۴. برزگر و گلنگ‌ها	۳۸	۶. دو خروس و عقاب
۸۳	۲۵. قورباغه ترکیده و گاو	۴۰	۷. الاغ و سگ
۸۴	۲۶. سرنوشت آدمی	۴۴	۸. کفشگری که از خود پزشک ساخت
۸۶	۲۷. مردی بادو معشوقه	۴۶	۹. بازی و چد
۸۸	۲۸. خرچنگ و مادرش	۴۸	۱۰. مرد خسیس
۹۰	۲۹. زیباترین کودک	۵۰	۱۱. خطاب پیرزن به کوزه‌اش

۱۶۴	۶۶. ژر و شمشاد
-	۶۷. مُسابقه دو میان
۱۶۵	سنگ پُشت و خرگوش
۱۶۶	۶۸. پادشاه جدید قورباغه‌ها
۱۶۸	۶۹. گرگ و بُز
۱۶۹	۷۰. سیتیزه میان شیر و انسان
۱۷۰	۷۱. مرد کچل
۱۷۲	۷۲. گوسفند در گریز از گرگ
۱۷۳	۷۳. گله طاووس از یونو
۱۷۴	۷۴. ماکیان بیمار و گربه
۱۷۶	۷۵. کبک و روباه
۱۷۷	۷۶. بُز و چاه آب
۱۷۸	۷۷. زاغ و طاووس
-	۷۸. گربه‌ها خروسی رادر
۱۸۰	کجاوه حمل می‌کردند
۱۸۲	۷۹. مار ناسپاس
۱۸۴	۸۰. قیصر یوزینه‌ها
۱۸۶	۸۱. عقاب اسیر
۱۸۸	۸۲. گرگ و چوپان بدقول
۱۸۹	۸۳. گوسفند و قصاب
۱۹۰	۸۴. تازی پیر
۱۹۲	۸۵. غاز و لک‌لک
۱۹۴	۸۶. شیر و الاغ
۱۹۵	۸۷. شکارچی بُزدل
۱۹۶	۸۸. کبوتران و شاهین
۱۹۸	۸۹. شیر و گراز در آتشخور
۲۰۰	۹۰. خرگوش‌های از جان سیرگشته
۲۰۲	۹۱. اسب مغرور و الاغ
۲۰۴	۹۲. الاغ کتک‌خور
۲۰۶	۹۳. غازها و کلنگ‌ها
۲۰۸	۹۴. ونوس و ایزدان
۲۱۰	۹۵. مُنجمی که در چاه افتاد
۲۱۲	۹۶. شیر در نبرد با تیرانداز
۲۱۴	۹۷. شپش و شتر
۲۱۶	۹۸. رهگذر و شمشیر
۲۱۸	۹۹. گوساله و گاو نر
۲۲۰	۱۰۰. خر در پوست شیر

۹۲	۳۰. سخن گرگ به سگ
۹۶	۳۱. سگ آزمند
۹۸	۳۲. مناظره میان شمال و خورشید
۹۹	۳۳. گوزن نادان و روباه و شیر بیمار
-	۳۴. نعمت‌های آفریده زیوس که از دست رفت
۱۰۴	۳۵. کلنگ و طاووس
۱۰۶	۳۶. گرگ غارت‌شده
۱۰۸	۳۷. درخت صنوبر و بوته خار
۱۰۹	۳۸. گوسفند و گرگ
۱۱۰	۳۹. کوه آبستن
۱۱۲	۴۰. گرگ و کلنگ
۱۱۴	۴۱. اسبی که تیمار ندیده بود
۱۱۶	۴۲. گوسفند دردمند
۱۱۸	۴۳. شیر و گاو کوهی
۱۱۹	۴۴. شیر و سه گاو
۱۲۰	۴۵. کلاغ و گوسفند
۱۲۲	۴۶. مور و مگس
۱۲۴	۴۷. روباه و بز نر
۱۲۶	۴۸. چوپان و بُز
۱۲۸	۴۹. اژدها نالان
۱۲۹	۵۰. روباه و کلاغ
۱۳۰	۵۱. گوزن خودپسند
۱۳۴	۵۲. اخطار پدر
۱۳۷	۵۳. خرگوش گریزان
۱۳۸	۵۴. لک‌لک اسیر
۱۴۰	۵۵. مور و زنجره
۱۴۲	۵۶. چوپان گله بُز و بُزهای کوهی
۱۴۵	۵۷. سگ‌ها
۱۴۶	۵۸. شیپورچی اسیر
۱۴۸	۵۹. شیر و موش
۱۵۰	۶۰. سهم شیر
۱۵۲	۶۱. دو دوست و خرس
۱۵۶	۶۲. عقاب مجروح
۱۵۸	۶۳. آهن‌گرو سگ‌او
۱۶۰	۶۴. مار و عروسی زیوس
۱۶۱	۶۵. خوک و شیر
۱۶۲	

کتابی که خواننده ارجمند در دست دارد حاصل کار ۳۹۹ خورشیدی، برابر با سال ۲۰۲۰ میلادی است، یعنی سال یورشی ویروسی اهریمنی گرونا به جهان سرگذشت کار این کتاب از این قرار است که چون این بنده به دستور پزشک می‌بایست روزی یک ساعت راه‌پیمایی کنم، و در این سال دوزخی رفتن به جاهای پُررفت و آمد بی‌خطر نبود، راهی خلوت را پیدا کرده بودم، و اتفاقاً همین خلوتی راه، در همان یکی‌دو روز نخستین، سبب هجوم اندیشه‌ها و نگرانی‌های گوناگون شد. برای اینکه در آن یک ساعت تنهایی، گریبان خود را از چنگ افکار مالیخولیایی رها کرده باشم، در پی یک سرگرمی، به یاد آوردم که در سال گذشته برگردانی به زبان آلمانی از افسانه‌های کهن یونانی - لاتینی^۱ خوانده بودم و برخی از آن‌ها را که بیشتر به پسند آمده بود، نشانه گذاشته بودم. از چندتایی از آن‌ها، روایاتی در نظم و نثر کهن فارسی و نیز در اشعار شاعران معاصر خوانده بودم، با خود گفتم، بگذار طبع من نیز در نظم چندتایی از این افسانه‌ها دست و پنجه نرم کند و طعم شکست را بچشد. نخست سخن از چندتایی بود، ولی در طول یک سال کار، هر روز یک ساعت، به صد کشید و حاصل آن کتابی شد که اکنون در دست شماست.

1. Sämtliche Fabeln der Antike. Aus dem Griechischen und Lateinischen übersetzt und herausgegeben von Johannes Irmscher, (Berlin 1978, 2008), Köln 2019.

چنان که در بالا اشاره شد، اندکی از این افسانه‌ها را سرایندگان معاصر، همچون ایرج میرزا، ملک‌الشعراء بهار و حبیب یغمایی، و گویا از راه ترجمهٔ فرانسهٔ آن‌ها، به نظم کشیده‌اند. من این سروده‌ها را تا آنجا که می‌شناختم و در یاد داشتم، و آن چهارپنج‌تایی بیش نبود، نقل کرده‌ام و از نظم مجدد بیشتر آن‌ها چشم‌پوشی نمودم. همچنین از چندتایی از این افسانه‌ها، روایاتی در نثر و نظم ادب کهن فارسی در دست است. آنچه نگارنده نه تنها می‌شناخت، بلکه نیز در کتابخانهٔ کوچک خود در دسترس داشت، نقل نمود؛ ولی از جستجوی بیشتر، که نیاز به رفتن به کتابخانهٔ دانشگاه بود، چشم‌پوشی نمود، زیرا نه برنامهٔ کار روزانهٔ او چنین امکانی را می‌داد و نه وضع ناشی از ویروس کرونا که سالمندانی چون مرا عملاً خانه‌نشین کرده بود.

دربارهٔ خاستگاه اصلی این افسانه‌ها، مترجم آلمانی در درآمدی که بر کتاب نوشته است و ما سه بخش نخستین از پنج بخش آن را ترجمه کرده‌ایم، نظریاتی ابراز کرده است. ولی برای آشنایان با ادب کهن فارسی، این پرسش پیش می‌آید که خاستگاه روایات همسان در نثر و نظم کهن فارسی از کجاست؟ آیا این افسانه‌ها از زبان یونانی یا لاتینی به ادب کهن فارسی راه یافته‌اند؟ در این صورت، در چه زمانی؟ حدس نگارنده این است که روایات مشابه در ادب کهن فارسی به فارسی میانه و از آنجا به احتمال بیشتر به ادبیات هند برمی‌گردند. آثار افسانه بخش مهمی از ادب پارسی میانه را

تشکیل می‌داد که سپس‌تر به زبان عربی نیز ترجمه شدند و عنوان برخی از آن‌ها را این‌ندیم در الفهرست آورده است. خاستگاه بسیاری از این افسانه‌ها ادبیات هند بود، ولی در ایران نیز بر آن افزوده شده بود (چنان که دربارهٔ کیله و دمنه و آثار دیگری که خاستگاه آن‌ها ادب هند است نیز می‌بینیم). از این رو هند را، همان‌گونه که مترجم آلمانی نام برده است، باید یکی از خاستگاه‌های این افسانه‌ها دانست. در این صورت آنچه خاستگاه آن هند است، باید از راه ایران به آسیای کوچک که میهن ازوپ است و افسانه‌های یونانی و لاتینی بدو منسوب است (دربارهٔ او بنگرید به: درآمد) رفته باشد. با این حال، دادن نظر قطعی در این باره دشوار است. برای مثال، هرودت (تاریخ‌ها، کتاب یکم، بند ۱۴۱) افسانهٔ «نی‌نواز و ماهی» را به کوروش بزرگ نسبت می‌دهد، ولی نمی‌دانیم که آیا او آن را از ازوپ که با افسانه‌هایش آشنا بوده (همان، کتاب دوم، بند ۱۳۴) گرفته و به کوروش نسبت داده و یا این افسانه را از ایرانیان شنیده بود. به هر روی، همان‌گونه که مترجم آلمانی گمان برده است، کشورهای دیگر، از جمله خود یونان را نیز باید به عنوان خاستگاه برخی از این افسانه‌ها نام برد، به‌ویژه اینکه تاریخ تألیف آن‌ها به یونانی بسیار کهن است.

در پایان به این نکته اشاره کنم که در زبان فارسی افسانه عموماً به معنی «قصه» است، ولی ما آن را در معنی ویژه / اصل برای فابل و به‌ویژه آن‌هایی که بازیگران آن را جانوران تشکیل می‌دهند، به کار برده‌ایم. هر معنی ویژه می‌توان همچنین ریخت کوتاه آن افسان (پارسی میانه: afsān) را نیز به کار برد. به هر روی، به پیروی از تعریفی که از اصطلاح افسانه در معنی ویژه آن شد، برخی از داستانک‌ها / داستانچه‌های کتاب نام برده نه «افسانه»، بلکه «حکایت» اند.

کتابی که شامل افسانه‌های یونانی و لاتینی است، در جمع، کمی بیش از هفتصد افسانه دارد که بر آن شماری تکراری یا کوتاه یا واریانت نیز افزوده می‌گردد. ما در کتاب حاضر صد تا از آن‌ها را برگزیده و کمابیش دقیق به نثر، ولی آزاد به نظم برگردانده‌ایم. همچنین چون مترجم آلمانی در «درآمد» خود بر کتاب، شماری از افسانه‌ها را مثال آورده بود که بیشتر آن‌ها در ترجمهٔ ما نبود، ما از آن افسانه‌ها نیز در پی‌نویس‌های همان «درآمد» برگردانی به نثر آوردیم تا هم موضوع برای خواننده روشن‌تر باشد و هم کسانی را که بخواهند دربارهٔ افسانه‌های ادب فارسی پژوهش کنند، سودمند افتد. بحری که ما برای سرودن این افسانه‌ها برگزیدیم، جز در یک مورد به بحر متقارب، بقیه به بحر خفیف (مُسَدَسِ مَخْبُونِ مَقْطُوع = فاعلاتن مفاعیلن فعلاًن / فُعْلُن) است، یعنی همان وزن هفت پیکر نظامی، که به‌گمان نگارنده مناسب‌ترین بحر برای سرودن افسانه و حکایت است. این کتاب در مجموع دارای ۱۷۱۲ بیت است که ۱۳۱ بیت آن از سراینده‌گان دیگر (گذشته و معاصر) و ۱۵۸۱ بیت آن از نگارنده است.